

E D E B İ Y A T

Bize Göre

Ahmet Haşim

İÇİNDEKİLER

Yayıncının Notu / 7

Başlangıç / 11	Gazi / 13	Bir Teşhis / 15	Bahar / 17
Kürk / 19	Süleyman Nazif'in Mezarı / 20	Hemen Her Sabah / 22	Mecmualar / 24
At / 26	Erkekleşme / 27	Şehir Harici / 29	Münekkit / 31
Sinema / 33	Çingene / 35	Dinlenme ve Eğlenme Günü / 37	Bulutlar Karşısında Bir Muhavere / 39
Kelimelerin Hayatı / 41	Dostum / 43	Dilenci / 45	Basit Bir Mesele / 47
Kargalar / 49	Yeni İstanbul / 51	Kutup Faciası / 53	Üslup Hakkında Bir Mülahaza / 55
Üstad / 56	Esnemek / 58	Deniz Kıyısında / 60	Leylek / 62
Müthiş Bir Böcek / 64	Gece Gezintisi / 66	Baş Parmak / 68	Mükeyyifat / 70
Ay / 72	Kış / 74	Garden Bar'da Konuşan İki Adam / 76	Bir Faziletin Kıymeti / 77
Şairleri Okurken / 79	Bir Fikir ve Bir Münakaşa / 82	Kırk Derece / 84	Ahmet Hikmet / 86
Yaz Kokusu / 88	Cazibe / 90	Seyahate Çıkan Adamın	

Duydukları / **92** İlk İntibadan Sonra / **94** Yapraklar ve
Çiçekler İçinde Bir Şehir / **96** Bir Rahibin Nasihatı / **98**
Paris Sabahı / **101** Hayvanlar Arasında / **103**
Paris / **106** Paris Kadını / **108** Neşesiz Paris / **111**
Sebze Yiyiciler / **114** *Zigfirid* [*Siegfried*] / **117**
Bir Akşam Sohbeti / **119** Darülfünun Şehri / **124**
Cami ve Havra / **126** Müstakbel Mimari / **128**
Pislik ve Temizlik / **130** Son Sahife / **132**

Gazi

Yeni harflere dair ilk defa fikir teatisi için Dolmabahçe Sarayı'na davet edilenler içinde Gazi'yi re'yü'l-ayn görmeye gidenlerden biri de bendim.

Heyecanım çoktu.

Fotoğraf adesesine zerre kadar itimadım yoktur. Binaenaleyh, fotoğraf aletinin keşfiyle portre ressamının vazifesine nihayet bulmuş nazarıyla bakanlara hak vermek bence müşküldür. Şekil ve madde, ziyanın in'ikâslarına göre anbeân tahavvül eder. Bu itibarla hiçbir çehrenin, evsâfı muayyen, bir tek tecellisi yoktur. Fırça sanatkârı, tersim edeceği çehre üzerinde uzun müddet hayatın cezr ü meddini tarassut etmek ve onu birçok tahavvüllerinde zapt eylemek suretiyle, nihayet hakiki hüviyetin gizli hatlarını sezmeye ve görmeye muaffak olur. Fotoğraf, bu dimağî tahlil ve terkip kudretine malik değildir. Onun için, hassas cam üzerinde teressüm eden şekle bir vesika kıymeti izafe edilemez.

Gördüğüm fotoğraflara nazaran biraz şişman, biraz yorgun, biraz hutûtu kalınlaşmış bir vücutla karşılaşacağımı zannederken, kapıdan bir ziya dalgası halinde giren

mütekâsif bir kuvvet ve hayat tecellisi ile birden gözlerim kamaştı: Hadekaları en garip ve esrarengiz madenlerden masnu bir çift gözün, mavi, sarı, yeşil ışıklarla aydınlandığı asabi bir çehre... Yüzde, alında, ellerde bir sıhhat ve bahar rengi... Muntazam taranmış, noksansız, sarı, genç saçlar... Bütün zenberekleri çelikten, ince, yumuşak, toplu, gerilmiş, terütaze bir uzviyet.

Altı yüz senelik bir devri bir anda ihtiyarlatan adamın çehresi, eski ilahlarınki gibi, iğrenç yaşın hiçbir izini taşıyor. Alevden coşkun bir nehir halinde, köhne tarihin bütün enkazını süpüren ve yeni bir âlemin tekevvününe yol açan fikirler kaynağı baş, bir yanardağ zirvesi gibi, taşıdığı ateşe lâkayıt, mavi sema altında, sâmit ve mütebessim duruyor!

Kendi yarattığı şimşekli bulutlardan, fırtınalardan ve etrafına döktüğü feyizli seylâbelerden yegâne müteessir olmayan, meğer onun genç başı imiş!

O günün benim için en büyük nimeti, o efsanevî başı yakından görmem olmuştur.

Sinema

Boş vaktim oldukça sinemaya giderim. Yumuşak bir karanlığa gömülmüş, makinanın hışırtısını dinleyerek, cisminin değil, ruhumun bir çetin yol üzerinde mola verdiğini hissederim. Karanlık, ölümün bir cüz'üdür. Onun için dinlendiricidir. Büyük dinlenme, bir zulmet denizine dalıp bir daha ışığa kavuşmamaktan başka nedir?

Sinemanın diğer bir fazileti de olgun yaşın, kafatası içinde, bir deste devedikeni gibi sert duran acıtıcı mantığı yerine, çocuk safdilliğini ve kolayca aldanış kabiliyetini ikame etmesidir. Rüya âlemi üzerine açılmış sihirli bir pencereyi andıran beyaz perdede koşuşan, dövüşen, düşen, kalkan şu ahmak eşhasın tatsız tuhafliklarından ve yahut kovboy cündîliklerinden veya harikulâde hırsızlık vak'alarından başka türlü tat almak kabil olur muydu? İnsan safvetiyle tagaddi eden sinema edebiyatı, henüz kıymetsiz muharririn işidir. Resmi beyaz perde üzerinde kımıldayan şu rimel ile kirpiğinin her teli bir ok gibi dikilmiş güzel kadının gözünden damla damla akan sahte gözyaşları, zevkini ve akl-i selîmini, şapka ve bastonuyla birlikte vestiyere bırakmayan adamı, teessürden değil, ancak can sıkıntısından ağlatabilir.

Esnemek

Dün sabah erken evimden çıktım. Derme çatma bir kır bahçesinde, genç bir dut ağacının gölgesinde oturdum. Bir hafta evvel uzaklardan gelen bir dostun hediye ettiği hakiki bir Havana sigarasını yaktım. Kahvemi içtim. Buğulu bir soğuk su bardağı karşısında, başım her türlü tefekkür ameliyesinden âzâde, uzaktan, tepelerin arasından çizilen denizin koyu lacivert hattına daldım. Birden çenelerim gerildi. Uzun uzun esnedim. Bu rahat esneyiş, bana, şu tatlı yaz sabahında, bir saadet dakikasının namütenahiliği içinde yüzdüğümün haberini verdi.

Esnemek, mustarip bir ruh düğümü olan bütün mütekallis vaziyetlerin çözülüp açılmasıdır. Ruh tahlillerinde eşsiz olan bir feylesofun dediği gibi, dikkat, intizar, tayakkuz vaziyetinde, yay gibi gerilmiş duran adam esneyemez. Esnemek, harp ve müdafaa vaziyetini terk etmiş, tam bir emniyet içinde olduğunu hisseden vücudun mesut teslimiyetidir.

Yeşil yaprakların gölgesinde, esnemelerin bütün şekillerini birer birer hatırımdan geçirdim: Uyku seyyalesinin istilasını altında kalan, yemeğini bitirmiş, mahmur

gözlü çocuğun esneyişi... Bir yaz bahçesinin yaprak gürültüleri ortasında, hamağında uzanan ve etrafındaki nebatî hayata karışmak üzere olan taze kadının esneyişi... Kış gecelerinde, lambanın ışığını yuvarlak gözlerinde iki altın damlası halinde aksettiren mütehayyil kedinin esneyişi...

Bütün mesut esneyişlerin hayalimde geçişini seyrederek, tekrar tekrar esnedim ve bu tevakkuf ve teslimiyet dakikamın saadetini, olgun bir yaz meyvesi gibi tattım.

Deniz Kıyısında

Güneşin hararetinden kaçanlar, deniz sularının serinliğine sığınıyor. Deniz, tehlikeli deniz, uslu fil gibi hortumunu toplamış, toprağın çıplak çocuklarını sırtında eğlendiriyor. Kumsallardan birine gittim ve koskoca denizle insan zerrelere dostça oynaşmalarını, neşe bulmadan seyrettim. Denizin çıplak insana bu zelilâne inkıyadı ne gülünçtü! Morfinle asabı uyuşturulmuş, uyuklayan ve çoluk çocuğa gösterilen bir kafes arslanı kadar gülünç! Büyük kuvvetlerin itaat halinde görünüşü ruha ne ağır bir eza veriyor! Ölgün yaz denizini seyrederken bu ezayı, ruhu pençeleyen bir kuvvetle hissettim.

Denizin bu halsizliği karşısında şehrin beyaz etli zebunkeş insanı ne cesur ve ne küstahtı! Sarkık etli, iri karınlı kadınlar, saç dökülmüş erkeklerle bu dişsiz tırnaksız sular içinde boğuşuyor, taklak atıyor, batıyor, çıkıyor ve bir arslan leşiyle oynayan sineklerin neşesiyle zıplıyordu.

Muazzam tekneleri, hafif oyuncaklar gibi sallayan deniz, hakiki çocuklarına tunçtan daha sert kırmızı bir ruh yoğuran deniz, geniş kollarıyla kıtaları birbirinden

ayıran deniz, bin türlü ejderlerin vatanı deniz; kalabalık bir şehrin nevrastenik halkına tehlikesiz bir havuz vazifesini görmeye razı oluşu ne hazindi!

Denizi sevenler, rüzgâr ve fırtına mevsiminin hululüne kadar sahillere hiç uğramamalıdılar.

Leylek

Senelerden beri leylek görmüyordum. Hatta bu kanatlı yaz seyyahlarının son senelerde İstanbul'a az rağbetleri herkesin nazar-ı dikkatini celbetmişti. Sonradan öğrendik ki, Mısırlılar, bilmem ne sebepten dolayı bu muhterem kuşları arsenikli yemlerle öldürüyorlarmış.

Geçen gün sokakta, gölgeleri mor ve keskin yapan bir Afrika güneşi aydınlığında yürürken, birden damar tarafından gelen bir leylek gagası takırtısıyla durdum. Senelerden beri hasret kaldığı dost sese kavuşan kulağım, âdeta mesut ağızların geniş tebessümüyle gerilmişti.

Leylek, yaz mevsiminin kuşu değil, bizzat yazdır. Kırmızı gagasının takırtısı, sese inkılap etmiş bir sıcak Temmuz'dur. Bir baca üstünden ufka irtisam eden bir leylek şekli, muhayyileye neler hatırlatmaz: Maviliği içi bayıltan sonsuz, derin bir sema... Yeşil bir vadide gizlenmiş minareli, küçük, beyaz bir şehir... Yarasaların uçuştuğu, kavak ağaçlarının hafif hafif sallandığı yeşil bir akşam... Sıcak bir Asya gecesi: Damların yan duvarlarına dayanarak, gizli gizli konuşan ve doğacak bakır bir ayı bekleyen siyah zülüflü, kırmızı dudaklı, altın ve mercan

gerdanlıklı kadınlar... Alçak bir gece semasına serpilmiş büyük yıldızlar... Bütün bu yıldızlar içinde bir leyleğin düşünen gagası...

Muhakkak, leylek, ressam ve şairi birtakım girift ve mevzun tahayyülata davet etmek üzere yaratılmış bir kuştur. İşte onun içindir ki, maddiyatperest Mısır köylüsü, kendisine yaramayacak kadar güzel olan bu hayvanı öldürmek cesaretini kendinde buluyor.

Gece Gezintisi

Karanlık bir gece, saat ona doğru, Haydarpaşa'dan Beykoz'a kadar otomobil ile bir gezinti yaptınız mı? Yapmadınızsa, otomobil zevklerinin en kuvvetlilerinden birini hiç tatmadınız demek!

İhtiyar yalıların arkasında, denizi takiben bütün Boğaz'ı kat'eden uzun caddenin karanlıkları kadar zengin bir gece zulmeti bilmiyorum. Mercanlar, süngerler, yosunlar ve bin türlü sedefler ve balıklarla meskûn bir denizaltını andıran zengin bir karanlık! Otomobillerin nadiren geçtiği bu yollarda fenerlerin kuvvetli huzmesi geceyi süpürdükçe, yorgun merkebi yeşil dallarla yüklü rençberlere, kollarında yiyecek taşıyan gecikmiş amelelere, bir evden diğer bir eve misafir giden başka bir asırdan kalma küme küme hanımlara, buseleri yarıda kalmış ve yüzlerini dökülen saçları içinde gizlemeye çalışan genç muaşıklara çarpmamak için adım başına freni sıkmak mecburiyetindesiniz. Fakat bu bakir karanlığın en garip yolcuları kedilerdir. Fenerlerin ışık mahrutları harekete geldikçe, gecenin her noktasında, çifte çifte fosforlu noktaların kuvvetle yanıp söndüğünü görürsünüz. Sanki

karınlarını lebâleb dolduran erimiş bir ateşi gözlerinden, yeşil bir şule halinde akıtan bu garip mahlukatın arasından geçtikçe, insan mukaddes bir zulmetin mahremiyetini dağıtıyorum vehmiyle âdeta günah işlemiş gibi korkuyor. Sanki yere yıkılmış bir sema parçası üzerinde yürüyorsunuz ve sanki bütün bu yanan esraren-giz kedi gözleri, bu semanın yere dökülmüş hiddetli, korkunç yıldızlarıdır.

Ay

Bütün gün kırlarda, deniz kenarlarında dolaştık. Güneş, hayale müsaade etmeyecek tarzda her şeyi vâzih ve berak gösterdiği için, yalnız gözlerimizle yaşadık ve hiç eğlenmedik.

Ağaçların tozlu yapraklarını, kayalar üzerinde durup soluyan kertenkeleleri, denizin kirli suları altında cam kırıklarını, paslı tenekeleri, eski pabuç naaşlarını seyretmenin ne kadar çabuk ruha kesel verdiğini tecrübe etmeyen var mı? Güneşli kırlarda geçen bir gezinti gününden sonra, akşamüstü eve mahzun ve nevmid dönmenin mümkün olmadığını tecrübelerimle bilirim. Güneş, bütün gün, insana doğru fakat acı şeyler söyleyen bir arkadaştır. Onun ışığında eğlenmenin ve mesut olmanın hiç imkânı var mı?

Nihayet akşam oldu. Karanlık bastı. Karşı karşıya oturmuş, iki insan, artık yüzlerimizi görmüyor, yalnız seslerimizi duyuyorduk. Birden, arkamızda garip bir fısıltıyı andıran bir hışırtı duyar gibi olduk. Başımızı çevirdik: İki büyük fıstık ağacı arkasından kırmızı bir ay, sanki yapraklara sürünerek yükseliyordu. Birden etrafımızda

dünyanın bütün manzaraları değişti. Sanki Japonyalı bir ressamın siyah mürekkeple çizdiği mübhem ve nâ-tamam bir âlem içindeydik. Artık her şeyi serahatle görmek ıztırabından kurtulmuştuk. Yanlış görmek ve tahayyül etmek imkânının sarhoşluğu vücudumuzu, yavaş yavaş bir afyon dumanı gibi uyuşturuyordu. Etrafımızda, gündüzün bütün uyuz ağaçları yerine zengin bir orman vücut bulmuştu. Karşıda yemek yiyen fakir ailenin kirli kızları, yüzlerine vuran ay ışığı içinde birer murassa hayal olmuşlardı. Denizin bulanık suları boşalmış ve onun yerine şimdi sahilin kumları üzerinde ziyadar bir mâyi sallanıp şarkı söylüyordu. Dünyanın güzelliğinden korkmaya başlamıştık. Zira aydan akan büyüün saadetiyle ruhlarımız çatlayacak kadar dolmuştu.

Ay! Ay! Yalancı ay! Zekâdan harap olanları dinlendiren hayal gibi, güneşten bunalanları da teselli eden sensin!

Hayvanlar Arasında

Paris'in büyük hayat sıtmasına tutulduktan sonra yapmaya hiç vakit bulamayacağım bir ziyarete ilk günümü hasretmeyi muvafık buldum. İndiğim otelden pek uzak olmayan Tarih-i Tabii bahçesindeki hayvanları görmek istiyordum. Trenin yorgunluğunu sıcak bir banyo ve iyi bir kahvaltı ile geçirdikten sonra o tarafın yolunu tuttum.

Eylül sonunun bu kapanık ve serin gününde bahçenin bütün ağaçları durgun ve karanlık... Havuzların suları, bulutlu semanın akisleriyle kirlili bir katran renginde... Neşesiz fiskiyeler, havada tutunamıyor... Derinden derine, perişan kuş feryatları, bin tempoda hayvan bağırımları işitiliyor... İnsan daha kapıdan girerken bir gurbet ve ıztırap bahçesinin eşiğine ayak bastığını anlıyor.

Evvla kuşların bulunduğu tarafa saptım. Birer büyük oda genişliğindeki kafeslerinde, Hind-i Çinî'den getirilmiş leylek biçiminde birtakım tüyleri dökük kuşlar, boyunlarını çekmiş, nihayetsiz bir hüznün içinde düşünüp durmakta. Bu bedbahtların kafesi yanında, açık bir saha üzerinde dikili kazıkların ucundaki halkalara tünemiş renkli papağanlar, kafeslerde mahbus hasretli kuşların

havaya dağıtığı anlatılmaz eleme bir dereceye kadar tadil ediyor. Daha biraz ötede, başka bir büyük kafesi dolduran ufak Senegal kuşları, renkli tüyleriyle bir sonbahar bahçesinin keskin çiçeklerini andırıyor. Bu masum mahluklar, bulutlu havayı bir akşam başlangıcı zannederek dalları üzerinde sıralanıp uyumaya hazırlanıyorlar. Daha ötede, yine büyük bir kafeste hasta ve dargın akbabalar var. Hepsi de yüzlerini duvaka çevirmiş uyuyor gibi duruyor. Yusuf Ziya [Ortaç], Paris hayvanat bahçesinde akbabanın çirkin ve mağmum başını görseydi, neşeli gazetesine onun ismini vermeye mümkün değil razı olmazdı.

Maymunlar tarafına geçtim:

İki genç şempanze, mahbeslerinin demir parmaklıkları arkasında birbirine sarılmış, ağlayan ve hıçkıran felaketzedelerin sallanışıyla mütemadiyen sallanıyor. Ne hazin şey!

Kafesinde tek başına yaşayan bir goril -biraz açılmak ve ısınmak için olacak- ikide bir tavandan sarkan trapeze birkaç jimnastik hareketi yaptıktan sonra tekrar büzül-düğü köşeye dönüyor. Hele diğer bir kafeste bir Cezayir maymunu ailesinin hatırası, yüreğimde daima kanayan bir yara halinde kalacak. Anne bir aylık yavrusunu bağrı üzerinde sıkılmış ısıtmaya çalışıyor ve dalgın, boş, ümitsiz gözlerle bu esmer ve yabancı semaya bakıp düşünüyor.

Ne talihsiz bir anne çehresi!

Teessürüm tahammül kabiliyetimi geçmişti. Artık kafeslerin önünde çok durmadan geçiyordum: İşte mütemadî bir dil hareketiyle mahbeslerinin demir çubuklarını aşındırmaya çalışan aptal aylar... İşte gayz ve gazaptan kendi etine dişini geçirmeye çalışan hiddetli bir pars...

İşte, serbest olsa, bir hamlede kan ve kemik yığımına döndürebileceği gülünç bir seyirci kalabalığına esir çehresini göstermemek için musırrane duvar tarafına bakan mağrur bir Bengal kaplanı... İşte dalgın arslanlar, işte iğrenç sırtlanlar, işte kafeslerinde durup dinlenmeksizin dönen tesellisiz kurtlar!

Yılanları ve timsahları da derin uykularında seyrettikten sonra bahçenin Sen [Seine] Nehri tarafına açılan kapısından çıkmadan evvel, heykeltraş Fromie'nin [Fromier] bir ayı yavrusu avcısıyla iri bir ayı annesinin kanlı kucaklaşmasını temsil eden tuncu önünde durdum. Esir ve gurbettede hayvanların şifasız ızdırabından akan zehirle dolan ruhum, serbest canavarın zalim insan üzerindeki zaferini gösteren bu hâile-engiz şaheseri seyretmekle bir parça ferahladı.